

СТАНОВИЩЕ

От доц. д-р **Димитър Воденичаров**, Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив

За дисертационния труд **„Подови мозайки от епископската базилика на Филипопол – технология и техника, състояние, проблеми, реставрация“** от доц. **Елена Кантарева-Дечева**, за присъждане на научната и образователна степен "доктор" в професионално направление 8.2 Изобразителни изкуства, научна специалност „Приложни, изящни изкуства и дизайн“, катедра „Изящни изкуства“, АМТИИ – Пловдив, с научен ръководител **проф. д-р Галина Лардева-Минкова**.

Предоставеният за становище дисертационен труд представлява интерес от научна и приложна гледна точка със значимостта на изследваната тема за нуждите на образованието по консервация и реставрация и практиките за опазване и съхранение на културно наследство. Първите научни изследвания на антични подови мозайки се появяват в края на 19 век. Учените са изправени пред проблема за систематизиране на значителен брой паметници, разпръснати на огромна територия и не винаги подлежащи на точно датиране. Основно внимание в изследванията се отдава на проблемите на архитектурата и изобразителното изкуство в различни региони на Римската империя. С този подход мозаечното изкуство се оказва частен случай от общата еволюция на изобразителното изкуство.

Доц. Кантарева-Дечева фокусира изследването си върху реставрация на подови мозайки в техника *opus tessellatum* от археологически обекти в град Пловдив, от периода IV – VI век.

Дисертацията е с обем от 168 страници. Изложението е конструирано в пет глави, предхождани от уводна част, която ясно дефинира предмета, изследователските цели и задачи: пълно стратиграфско и технологично проучване, реставрация, консервация и експониране на мозаечни подове на Епископска базилика на Филипопол. Методите на изследването имат комплексен характер и обхващат анализ на писмени източници, стратиграфски и технологични проучвания, рентгенодифракционен и елементен анализ, поляризационна микроскопия и др., които подчертават последователния академичен характер на дисертацията.

В първа глава *„Мозайки от античния Филипопол - състояние, проблеми, реставрация“*, обстойно са проучени 4 обекта с мозайки от античния, късноантичния и раннохристиянския периоди на Филипопол, открити и реставрирани около 80-те години на XX век. Изготвен е задълбочен анализ на обектите, условно разделени според мястото на съхранение, състоянието в което се намират и степените на разрушение. Анализират се предходни реставрационни процеси върху мозайките, както и проблеми от институционална небрежност провокирани от инвеститорски интереси. Важен аспект в изследването е проучването и анализа на реставрационните проблеми съпътстващи не само коментираните археологически обекти, а и актуални за културните паметници в национален план.

Следвайки логичното развитие на темата, втора глава *„Технология и техника на изграждане на мозаечни подове в античността“*, изяснява организацията на мозаистките ателиета, различните техники за изпълнение на подови мозайки, дефинирани от латинската терминологична система, като всяко наименование се състои от две части; първата означава предмета - opus, работа, произведение - втората конкретната техника на изпълнение, signinum, figlinum, sectile, barbaricum, tessellatum и др. От съществено значение за дисертационния труд е и подробния разбор на използваните през периода материали (и техните рецептури) за конкретна мозаечна техника и технологичен слой. Информационната база обхваща диапазона от императорски едикти, трактати върху античната архитектура до коментари върху актуални изследвания (Кларк, Дънбабин, Линг).

Трета глава *„Епископска базилика на Филипопол – История на проучванията и намесите. Мозаечни подове – класификация, стратиграфски проучвания, стилев анализ и паралели“*, се базира върху документи от археологически изследвания проведени до 2015 година, касаещи архитектурната структура на сградата. Проведените стратиграфски изследвания в процеса на консервацията, установяват наличие на неизвестни археологични нива и изясняват мозаечните техники в изпълнението на всеки слой. Извършена е оценка на състоянието и са отчетени факторите влияещи върху мозаечните слоеве. На база на стратиграфските сондажи е направена категорична датировка на първия от подовете opus signinum и хипотеза за периодизация на следващите. Стилните проучвания и направените съпоставки с близки обекти са подкрепени изчерпателно с визуални документи.

В четвърта глава „*Технология и техника на изграждане на мозаечните подове от Епископската базилика на Филипопол*“ са проведени важните анализи върху всички отделни подови зони. Направена е окончателна датировка на трите мозаечни слоя и е установена оригиналната технология на полагането им. Лабораторните анализи на хоросани и пълнители дават основание за оценка на състава и моментното им състояние. При тесерите се установява произхода на скалния материал, тяхната геоложка и локална принадлежност, което определя стратегиите на следващите реставрационни процеси.

Петата глава „*Консервация и реставрация на мозайките от Епископската базилика на Филипопол*“ е същината на дисертационния труд. След извършена ревизия на реставрационните практики и методи от 80-те години на XX век, е изготвен проект за консервация, реставрация и експозиция *in situ*. Още първите реставрационни дейности респектират с обема работа, но и шокират с установенната институционална небрежност на ангажираните с опазването на културни паметници административни субекти. Приносното значение на дисертацията, декларирано от докторанта в дванайсет точки, всички с висока степен насочени към технико-технологичния подход и актуалните практики при реставрация на мозаечно произведение, е безспорно. Но най-значим е крайният резултат - *Епископска базилика на Филипопол*, реставрирана в периода 2015 – 2021 година.

Бележка към дисертационния труд може да се отправи към липсата на мнение от археоложкия и реставраторски екипи относно архитектурната конструкция на защитното покритие. Въпреки, че архитектурното решение е самостоятелен дял, смислово чужд от темата на дисертацията, не става ясно защо фундаменти на конструкцията стъпват в терена на мозаечните подове (при условие, че усложняват процеса на реставрация и експозиция), а не са изнесени извън архитектурните параметри на базиликата.

Уважаемо Научно жури, академичната и експертна практика на докторанта доц.Елена Кантарева-Дечева са доказани в десетки реставрирани обекти, продължават и в нейната обществена ангажираност в опазването на културната ни история. Систематизацията на аналитичен опит и актуални технологични практики в реставрационните процеси описани в дисертацията, генерират академичен опит и носят богата информация, която

да послужи при последващи реставрации на обекти със сходни характеристики. Изследваният проблем е значим и актуален за развитието и опазването на националното и световно изкуство.

Заявените научни приноси в дисертационния труд „ПОДОВИ МОЗАЙКИ ОТ ЕПИСКОПСКАТА БАЗИЛИКА НА ФИЛИПОПОЛ – ТЕХНОЛОГИЯ И ТЕХНИКА, СЪСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМИ, РЕСТАВРАЦИЯ“ са реални и отразени адекватно в постигнатия резулт.

Във всичко това, намирам основания да гласувам с „да“ за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на доц. Елена Николаева Кантарева-Дечева.

27.01.2022 г.

доц.д-р Димитър Воденичров